

59 (59).
LUSİK ARŞAK MARTİROSYAN'IN ANLATTIKLARI
(1909, ALAŞKERT DOĞUMLU)

Biz iyi yaşıyorduk. Memleketimiz Alaşkert'in toprağı, suyu çok iyiydi. Buğday, kavun, turp ve havuç gibi iyi ürünler elde ediyorduk. Şimdi, evimiz, bahçemiz, evimizin pencereleri gözlerimin önüne geliyor. Memleketimizde yetişen meyvelerin ve yeşil sebzelerin tadı başkaydı.

Göçten önce dostlarımızın, dayımızın oğullarından birçoğunu askere alıp katlettiler. Bizimkilerden üç kişi götürdüler.

Ben küçük bir çocuktum; ama hatırlıyorum. Ninemin evimdeydim. Ninemin evi iki katlıydı; bitişiğinde kiler vardı. Evde bir sedir vardı; onun üzerinde oyalı yastıklar bulunurdu. Bir gürültü patırtı kopunca, ben sordum : "Nedir bu gürültü?"

Ninem bana şöyle cevap verdi : "Türkler geldi; bizi kesmek istiyorlar."

- Ne yapacağız?"

- Bakalım... eğer Ruslar gelirse iyi olacak; yoksa evlerimizi bırakıp göç edeceğiz.

- Evleri nasıl terk edeceğiz, diye sordum.

- Bırakıp, gideriz; Türklerin eline düşmeyiz.

Ninemle böyle konuşurken, birden Ruslar geldiler. Rusların gelmesinden dolayı rahatladık. O Türkler başlarını önlerine eğip esir düştüler; birçoğu da kaçtı. Ben dışarı çıkıp Türkleri at üstünde gördüm; başlarını önlerine eğmiş kaçıyorlardı. Ben arkalarından onlara beddua ettim.

Her taraftan, Bitlis'ten, Muş'tan, Khastur'dan Ermeni muhacirler gelip Alaşkert'te toplanmıştı; ama o sakin durum fazla sürmedi.

Ruslar gidince Türkler gene geri geldi. Allah belalarını versin! Çocukları suya atıp büyükleri öldürüyorlardı. Amcalarım beni ve çocukları ninemle birlikte bir arabaya bindirdiler. Yolda ne olduysa bilmiyorum; zira arabanın içinden dışarısı hiç görünmüyordu. On beş günde gideceğimiz yere vardık. İğdir yakınlarındaki Orgov'a ulaştık. Artık Rus topraklarındaydık; korkmuyorduk.

Biz ayrıldıktan sonra geride kalan bütün Ermenileri katletmişlerdi.

Sonra İğdir'dan hayvanlar gibi yayan ayrıldık. Kargaşa hakimdi. Öyle ki, ben ebeveynimi kaybettim. Yüksek sesle: "Anne!" diye bağırmağa başladım. Kaybolmaktan korktum.

Birisi dedi ki : "Kızım korkma; Türkler artık bize yetişemezler."

Yerevan'a vardık; ama üç amcam, babam ve teyzem, ninelerim yolda vefat ettiler. Bizi Katolik Kilisesi'ne götürdüler. Amerikalılar bize yemek verdiler. Eğer onlar olmasaydı, biz ölecektik. Her sabah yük arabası gelirdi. Ölmüş insanların cesetlerini kaldırıp onun içine atarlar, toplayıp götürürlerdi; zira korkunç bir tifüs ve kolera salgını vardı; hastalanan ölüyordu. "Açım" diye ağlayan bir çocuğu hatırlıyorum. Buğdayı öğütüp hamur haline getirdiler ve ölmesin diye yemesi için ona verdiler.

Mevcut bütün hastaneleri yetimhaneye çevirdiler. Sonra, büyüyene kadar çok eziyetler çektik.

Kaynanam üç aylık bir bebeğinin olduğunu, Türk komşusunun ona : "Ben sizi saklarım" dediğini anlattı. Komşuları onları üç ay saklamış. Sonra kayınbabam gidip onları sağ selamet getirmiş. Sonra ben onların oğluyula evlendim. Şimdi Tanrı'ma şükrediyorum ki, hayatta kaldım ve üç çocuğumla yaşıyorum. Türkler ve Kürtler bizi katlediyorlardı. Allah onların belasını versin!